

Hvad ved vi nu

– om danske talesprog?

Redigeret af Frans Gregersen og Tore Kristiansen

SPROGFORANDRINGSCENTRET

Denne artikel er kapitel 9 i bogen
Hvad ved vi nu – om danske talesprog?
(red. F. Gregersen og T. Kristiansen)
Sprogforandringscentret 2015.

9 Det gode interview – og det dårlige

RANDI SKOVBJERG SØRENSEN

OFTE ER DET personen der bliver interviewet, eller interviewets emne, der er i fokus når man arbejder med interview som dataindsamlingsmetode. I min ph.d.-afhandling med titlen ”Turning the spotlight: Looking at the interviewers” undersøger jeg hvad der sker i interview som af interviewerne selv er blevet udpeget som særligt gode eller særligt dårlige. Mere specifikt studerer jeg interview foretaget af to interviewere – en kvindelig og en mandlig – som begge har udført en række sociolingvistiske interview. De konkrete interview er en del af det såkaldte BySoc-korpus, som indgår i Sprogforandringscentrets samlede database. BySoc-korpusset er en samling interview med personer fra Københavnsområdet der blev interviewet i slutningen af 1980’erne og igen i midten af 2000’erne.

De interview som jeg vil se nærmere på, er optaget i 2005–2007. Jeg har bedt de to interviewere om at udpege nogle interview de husker som henholdsvis særligt gode og særligt dårlige. For at fremkalde et så klart billede som muligt fokuserer jeg på forskellene mellem de fire interview som interviewerne hver især udpeger som deres bedste og dårligste.

Det er et mål i det sociolingvistiske interview at få den der interviewes til at føle sig godt tilpas – fordi jo mere informanter slapper af i interviewsituationen, jo mere vil de kunne åbne op over for interviewerens, og jo mere frit vil de kunne tale om emner de selv er interesserede i. Og det er netop det der er formålet. Grundantagelsen er at informanter der beretter om stærke oplevelser og begivenheder der har haft en særlig personlig betydning for dem, nemmere vil ”glemme” at de er med i et interview. Sagt på en anden måde: De vil nemmere skifte til deres *vernacular* stil, som er den talestil som man i den sociolingvistiske tradition efter amerikaneren William Labov helst vil optage. Labov argumenterer for at sprogbrugerens talestil varierer mellem formel til uformel tale; *vernacular* er den (uformelle) stil man lærer først, og som man bruger når man taler med nære venner og familie.

Med det sociolingvistiske interview forsøger man at løse ’observatørens paradoks’ – dvs. det paradoksale i at ville observere hvordan folk taler når de ikke bliver observeret – ved at tale med dem om deres private liv og gerne

hjemme i folks egen stue. I overensstemmelse med denne grundantagelse er ”det gode interview” i min undersøgelse defineret ved at intervieweren får informanten til at tale frit om det han eller hun har lyst til, og helst også om emner der har betydning for dem i deres liv, dvs. emner de forholder sig til personligt og følelsesmæssigt. Når nogle interview huskes af intervieweren som særligt gode, andre som særligt dårlige, er der sandsynligvis to slags faktorer der virker ind: På den ene side den ’professionelle’ oplevelse af hvordan man fungerede i jobbet som interviewer (fik man informanten til at snakke løs, til at berøre mere personlige emner?); på den anden side den ’personlige’ oplevelse af interviewet (hvordan havde man det i situationen, hvordan var ’kemien’ i forhold til informanten?).

I Tabel 1 er givet basale informationer om de to interviewere, som jeg kalder for Lisa og Jasper. I Tabel 2 er givet basale informationer om deres udvalgte hhv. bedste og dårligste interview.

Tabel 1. Interviewerne Lisa og Jasper (på tidspunktet for interviewene).

Kode	Køn	Alder	Profession	Anden relevant information
Lisa/Int	kvinde	26	Studertermedhjælper, DGCSS	Studerer dansk ved Københavns Universitet
Jasper/Int	mand	36	Videnskabelig assistent, DGCSS	

Tabel 2. Interviewene.

Informationer om interviewene				Informationer om informanterne		
Kode	Vurdering	Varighed	Sted	Køn	Alder	Profession
KK	Lisas bedste interview	1 t. 38 min. 38 sek.	Informantens hjem	kvinde	35	Psykolog
OP	Lisas dårligste interview	1 t. 1 min. 33 sek.	Informantens arbejdsplads	mand	37	Advokat
UF	Jaspers bedste interview	2 t. 16 min. 33 sek.	Informantens hjem	mand	56	Lærer (teknisk skole); tv-fotograf
KL	Jaspers dårligste interview	1 t. 52 min. 44 sek.	Informantens hjem	mand	56	Taxachauffør

Det bør nævnes at den mandlige interviewer oplærte den kvindelige interviewer i at interviewe, så man kan som udgangspunkt antage at de to interviewere vil have en rimelig ens ’interviewstil’.

Det fremgår af Tabel 2 at Jaspers to interview er længere end Lisas. Det kan der være mange grunde til, som jeg ikke vil spekulere videre i her. De 'professionelle' krav til længden af interviewene var at de helst skulle vare en time, og gerne så længe som muligt. Mere bemærkelsesværdigt er det at det for både Lisa og Jasper gælder at det de husker som deres bedste interview, er længere end det de husker som deres dårligste. Grundlaget er naturligvis for lille til en konklusion om at dårlige interview altid vil være kortere end gode interview, men i den udstrækning der er en sådan sammenhæng, skyldes det formentlig at de interview der huskes som dårlige, blev kortere fordi det oplevedes som svært at få informanten til at 'tale løs'. Informanterne i de dårligste interview giver generelt kortere svar på interviewerens spørgsmål end informanterne i de bedste interview som giver detaljerede svar og ofte selv udvider svarene med detaljer eller små sidehistorier.

Det handler om tillid

Den mest karakteristiske forskel på det gode og det dårlige interview – som jeg vil begrænse mig til at fokusere på her – er betydningen af den *tillid* der skal til for at få informanterne til at tale om personlige og følsomme emner. Flere ting peger på at tillid er et kendetegn ved det gode interview, og at dårlige interview i nogle tilfælde er karakteriseret ved manglende tillid. Eksemplerne 1 og 2 illustrerer forskellen.

Eksempel 1

Uddrag fra Lisas bedste interview. Int = Lisa. KK = informanten (kvinde).
(Symbolerne i udskriften forklares sidst i kapitlet)

Forud for uddraget har KK nævnt at hendes forældre blev skilt da hun var 12 år gammel; interviewerens følger op på det med spørgsmålet i linjerne 01, 03 og 05.

01	Int: hvorfor be- hvorfor gik det galt med dine forældre?
02	(1.2)
03	Int: °og sådan:°
04	(1.2)
05	Int: <så galt> at de skulle skilles?
06	KK: <ø:::h>
07	(1.0)
08	KK: hh ja: ha hvorfor gik det galt
09	(1.6)
10	KK: ø:h det det er faktisk meget svært at svare på fordi de har haft

11 meget forskellige historier (0.4) begge! to
 12 (2.0)
 13 KK: så ø:hm
 14 (0.7)
 15 KK: hh altså vi! havde ikke sådan ø:h altså vi mærkede ikke noget
 16 som børn altså de skændtes! ikke sådan specielt me:get og
 17 det kom meget bag på os
 18 (1.4)
 19 KK: ø:h at det skete
 20 (0.6)
 21 Int: mm
 22 KK: der var ik- der var ikke sådan nogle ø:h forvarsler eller sådan
 23 (0.5)
 24 KK: hh altså min fa:r øh har fortalt at min mor begyndte at drikke!
 25 (1.0)
 26 KK: øh
 27 (1.2)
 28 Int: mm
 29 (0.2)
 30 KK: hh og min mor! har fortalt at min fa:r øh kunne være
 31 voldelig

Som det ses af Eksempel 1, lægger informanten ud med at svare at det er et svært spørgsmål (l. 10–11). Der er to pauser herefter (i l. 12 og 14) – og selv om den længste pause er på bare 2 sekunder, kan den faktisk føles som lang tid i en samtale. Alligevel tager interviewerens ikke ordet, og informanten fortsætter til trods for at hendes umiddelbare svar var at det er et svært spørgsmål. Intervieweren lykkes med at få informanten til at fortælle om sine forældres skilsmisse, og hvad det betød for hende, ved at stille dette spørgsmål og bevare roen så informanten får tid til at tænke sig om og give et svar.

I min ph.d.-afhandling argumenterer jeg for at Lisa og informanten i dette stykke hvor informanten fortæller om sine forældres skilsmisse, opnår ”rapport” eller kemi, dvs. en gensidig, positiv følelse af at have en særlig forbindelse med hinanden. Der lader til at være etableret et rum for fortrolighed; interviewerens vover at stille et personligt, og sandsynligvis følsomt, spørgsmål og giver informanten tid (ved ikke selv at tage ordet igen efter at have stillet sit spørgsmål). Informanten imødekommer spørgsmålet og giver et personligt og uddybende svar på det. Samspelet i Eksempel 1 sker efter en god halv times interview, og forældrenes skilsmisse forbliver det underlig-

gende tema i mere end 17 minutter, hvor KK også udtrykker personlige tanker om sit forhold til sine søskende og forældre i dag.

I Eksempel 2 er det tydeligt at der ikke altid skabes et tillidsfuldt forhold mellem informant og interviewer som afstedkommer personlige refleksioner, selvom intervieweren åbner for det.

Eksempel 2

Uddrag fra Jaspers dårligste interview. Int = Jasper. KL = informanten.

Forud for uddraget har KL foreslået at Jasper kontakter KL's bror fordi han vil kunne fortælle nogle andre historier fra barndommen, da de to brødre er meget forskellige.

- 01 KL: han [*dvs. KL's bror*] var helt anderledes end mig fordi der der skal
02 der skal ske noget hele tiden der <så>
03 Int: <ja> okay
04 KL: så
05 (0.6) [*interviewer tygger på en kage*]
06 KL: det skal nok være
07 (2.2) [*intervieweren tygger fortsat*]
08 KL: øh
09 (0.8)
10 KL: nå det var sådan her [*tager mikrofonen på*]
11 Int: ja!
12 (3.6) [*intervieweren tygger stadig*]
13 Int: men I har det godt sammen alligevel eller <hvad?>
14 KL: < ja >
15 KL: ja men altså nu for eksempel min søsters svoger*
*KL må her mene sin egen svoger,
dvs. søsterens mand.
16 Int: ja
17 KL: og der øh hver onsdag der plejer vi jo at være sammen
18 Int: okay
19 KL: der har vi jo sådan noget kortspil
20 Int: ja
21 KL: og så: ø:h to gange om u- øh: to gang- hvad to gange er ovre hos
22 dem
23 Int: ja
24 KL: og så hv- og så hver tredje gang er de hos mig ikke
25 Int: okay ja

KL tilbyder at formidle kontakten mellem sin bror og interviewerens hvis interviewerens skulle være interesseret i at høre nogle andre historier end dem KL kan fortælle. KL fortæller fx at broren var en værre en i skolen og derfor kan fortælle nogle helt andre historier fra deres barndom, end han selv kan.

I uddragets første to linjer fortæller KL, at hans bror er anderledes end han selv fordi broren synes ”der skal ske noget hele tiden” (l. 02). KL har været i køkkenet og hente brunkager, som man kan høre at interviewerens tygger på mens KL tager mikrofonen på igen. Efter dette ophold i samtalen spørger interviewerens ”men I har det godt sammen alligevel” (l. 13). Jeg forstår dette spørgsmål som et spørgsmål om hvordan KL og KL’s bror har det sammen på trods af deres forskelligheder, eftersom KL’s bror har været i fokus nogle sekunder forinden, og fordi interviewerens bruger ordene ”men” og ”alligevel” (l. 13), som jeg forstår som en hentydning til at de to brøders forskellighed (som var temaet i linje 01–02) måske kunne ventes at hindre at de havde et godt forhold til hinanden. Bemærkelsesværdigt er det at KL svarer – allerede i overlap med interviewerens tale (l. 14) – ved at fortælle hvor ofte han mødes med sin søster og hendes mand (l. 15, 17, 19, 21 og 24). Den eneste indikation af at han måske ved at han ikke giver et fyldestgørende svar på spørgsmålet, er at han siger ”for eksempel” (l. 15) og dermed fra begyndelsen gør det klart at hans svar kunne have været udgjort af andre eksempler.

Interviewet kommer aldrig rigtig tæt på informanten. Der bliver ikke etableret et fortroligt rum mellem interviewerens og KL, hvor interviewerens kan opmuntre KL til at reflektere over mere personlige forhold. Da interviewerens åbner for det (som i Eksempel 2), undviger KL, til trods for at han lige har været inde på at broren er anderledes end ham selv. KL’s bror bliver nævnt flere gange i interviewet (Eksempel 2 starter ca. 26 min. inde i interviewet), men KL reflekterer ikke over sit forhold til sin bror. Der er derimod flere beretninger om KL’s søster og navnlig hendes mand, og også om deres ene datter som bor i underetagen hos KL, og om alle de ting han laver sammen med dem (fx mødes med dem ugentligt som det fremgår af Eksempel 2).

Det gælder også for Lisas interview med OP, som er hendes dårligste, at hun ufortrødent stiller adskillige spørgsmål som åbner for at tale om mere private emner ligesom hun spørger til KK’s forældres skilsmisse i Eksempel 1. Lisa spørger bl.a. OP hvordan han mødte sin kone, og hvordan det var at blive far, som begge er spørgsmål der potentielt åbner op for personlige fortællinger og refleksioner. Men OP viser en klar tendens til at undvige. Det er dog værd at bemærke at interviewet foregår i OP’s kontor – et sted han næppe associerer med fortrolige samtaler om emner af privat karakter.

Det er ikke nemt at svare på hvordan det egentlig lykkes at opbygge det tillidsfulde forhold der synes at være så afgørende for at et interview bliver

(oplevet som) godt. Man kunne gisne om at to kvinder med en aldersforskel på ni år (som i Lisas bedste interview) formentlig vil finde det nemmere at betro sig til hinanden end to mænd med en aldersforskel på tyve år (som i Jaspers dårligste interview). Eller man kunne pege på at informanten i Lisas bedste interview er psykolog og derfor vant til fortrolige samtaler (om end hendes professionelle samtaler jo ikke handler om hende selv). Der kan nok også gives yderligere, mere eller mindre plausible forslag, men der kan næppe gives evidens for denne type forklaring. Der er ikke noget enkelt svar på hvorfor der er forskel på os mennesker med hensyn til hvor nemt vi har ved – og hvor interesserede vi er i – at åbne op og ’tale løs’ når vi møder andre for første og måske eneste gang, som vil være den typiske situation i et sociolinguvistisk interview. Hvad vi derimod med ret stor sikkerhed kan sige spiller ind, drejer sig om informantens forståelse af formålet med interviewet.

Forståelse for formålet med interviewet

Både KL i Jaspers dårligste interview og OP i Lisas dårligste interview virker usikre på hvad interviewet går ud på. KL’s usikkerhed fremgår tydeligt af en metakommentar ca. 24 minutter inde i interviewet.

Eksempel 3a

01 KL: skal vi have lavet noget ka- <hvad: skal vi lige se om kaffen er>
 02 Int: < ja det lyder sgu godt ja ja >
 03 KL: så vi lige kan # skulle vi skulle vi ikke starte på noget af det her
 04 endnu
 05 [*kraftig støj fra mikrofon*]
 06 Int: hvad
 07 KL: du er slet ikke startet på noget af det der endnu eller hvad
 08 Int: jo den [*dvs. optageren*] er sgu tændt du
 09 KL: er den tændt!
 10 Int: ja: det håber jeg ikke øh:
 11 KL: nej nej det er ikke det xxx

I Eksempel 3a bliver det klart at KL har troet at de først ville gå rigtigt i gang (dvs. tænde for optageren) når kaffen var brygget færdig (l. 01 og 03–04). Det kunne altså virke som om KL tror det er noget helt bestemt der skal foregå (”skulle vi ikke starte på noget af det her”, l. 03, og ”du er slet ikke startet på noget af det der endnu”, l. 07) og altså ikke bare en samtale sådan som de har haft i de første ca. 24 minutter. Det sidste ”eller hvad” (l. 07) kunne dog tyde på at KL måske ikke er helt sikker på hvorvidt de er i gang med noget af det

der var interviewerens plan – KL lyder i hvert fald overrasket (l. 09) da interviewerens siger optageren er tændt (l. 08).

Efter uddraget i Eksempel 3a henter KL nogle brunkager i køkkenet og kommenterer at interviewerens, Jasper, vel er vant til, at kaffen og kagen står på bordet når han kommer. Jasper svarer at han godt kunne have sagt at han altid tænder optageren med det samme, og KL forsikrer om at det ikke gør noget. Derefter spørger KL:

Eksempel 3b

01	KL: er den er den slukket nu eller
02	Int: nej den den står bare og <kører simpelthen>
03	KL: <nå den xxx okay> ja ja

Selvom Jasper har fortalt at optageren er tændt, ses det i Eksempel 3b at det endnu ikke er klart for KL at optageren bare kører, uanset om de snakker om hans barndom, hans arbejde, eller der serveres kaffe og kage. Det virker sandsynligt at denne usikkerhed omkring formålet med interviewet, påvirker KL på en måde der har betydning for hele interviewets forløb.

En analyse af emnerne og emneskiftene i interviewet (som er foretaget i ph.d.-afhandlingen) viser at der skiftes emne hyppigt, men ofte tilbage til emner der før er blevet behandlet. Informanten, KL, og interviewerens kredser om de samme fem emner: KL's familie (særligt KL's søster, hendes mand og deres ene datter), KL's arbejde, området KL bor i, KL's hus, og Jaspers nykøbte lejlighed. Det synes svært for informant og interviewer at 'få hul på' andre emner, endsige dvæle ved det samme emne i længere tid ad gangen. Denne frem-og-tilbage-struktur i interviewet kan meget vel skyldes usikkerhed hos KL omkring formålet med interviewet. Usikkerheden sætter grænserne for hvordan og hvor omfattende spørgsmålene besvares (som i Eksempel 2).

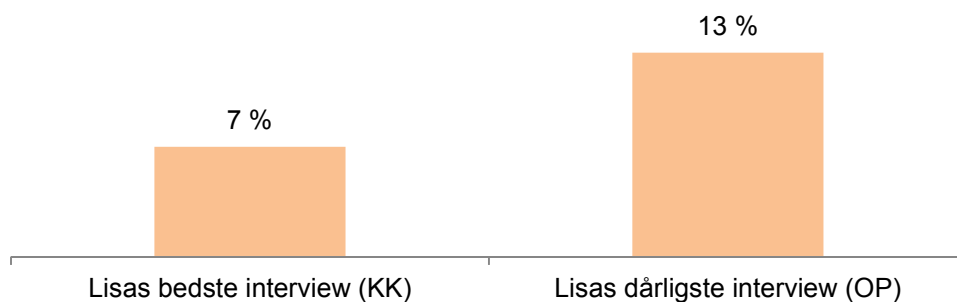
I det dårlige interview forsinkes svarene hyppigere end i det gode interview

Usikkerhed omkring interviewets formål kan også komme til udtryk på andre måder. I Lisas dårligste interview synes OP at undre sig over nogle af de spørgsmål som bliver stillet – ved at han spørger tilbage, som i Eksempel 4:

Eksempel 4

- 01 Int: hvordan foregår det sådan en dag med jagt?
 02 OP: hvordan det foregår?
 03 Int: ja

En bemærkelsesværdig forskel på Lisas bedste og dårligste interview er netop at informanten i det dårligste interview næsten dobbelt så ofte som i det bedste interview stiller et spørgsmål til interviewereren i stedet for at svare. Inden for samtaleanalyse taler man om ”præference”. Der er en præference for at fx en hilsen besvares med en hilsen (”Hej!” besvares med ”Hej!” eller tilsvarende). På samme måde er der en præference for at et spørgsmål besvares med et svar på spørgsmålet. Det er en ”dispræfereret” opfølgning på et spørgsmål ikke bare at undlade at svare, men også at forsinke sit svar ved at stille et spørgsmål, for det betyder en udsættelse af det egentlige svar og den præfererede opfølgning. Derfor er det bemærkelsesværdigt at der er en markant forskel på hvordan KK og OP besvarer Lisas spørgsmål i det hun oplever som sit henholdsvis bedste og dårligste interview (Figur 1).

Figur 1: Den procentvise andel af interviewspørgsmål som informanterne KK og OP besvarer med et spørgsmål.

Det at et spørgsmål besvares med et spørgsmål, kan ses som udtryk for mange forskellige ting. Det kan være at informanten ikke hørte interviewerens spørgsmål, at informanten er usikker på betydningen af spørgsmålet, eller at informanten af en eller anden grund er i tvivl om interviewerens mening om sit spørgsmål og derfor ønsker det bekræftet før et svar gives. Uanset er pointen at den præfererede struktur ikke er fulgt når et spørgsmål besvares med et spørgsmål. Det er ikke svært at forestille sig at interviewereren kan opleve det (muligvis helt ubevidst) som modstand hvis informanten hele tiden stiller spørgsmål til de stillede spørgsmål, og at interviewet derfor vil opleves som dårligere end hvis spørgsmålene uden videre besvares.

Opsummering

Interviewet – ligesom alle andre samtaler – er et samarbejde mellem to (eller flere) parter, og for at det kan lykkes, kræver det at begge parter tilpasser sig den anden: Intervieweren må gøre sine spørgsmål så klare som muligt, og informanten må gøre sit bedste for at forstå dem. Informanten må have tillid til intervieweren (og til at de informationer der gives, ikke misbruges), og intervieweren må have tillid til at informanten vil svare – og give denne plads til at gøre det. Intervieweren må turde være tavs, selvom det kan være ubehageligt at tie stille når man føler sig ansvarlig for at interviewet glider. Hvis intervieweren stiller spørgsmål som informanten ikke ønsker at svare på, modarbejder det tilliden. Ligeledes kan det opfattes (muligvis ubevidst) som en modstand hvis informanten gentagne gange møder interviewerens spørgsmål med et spørgsmål i stedet for et svar. Hvis informanten er usikker på hvad formålet med interviewet er, kan det næppe undgå at virke begrænsende på hvilke emner der kan tales om i interviewet, og hvordan der kan tales om dem. Hvordan det sociolingvistiske interview former sig, er således et resultat af hvad intervieweren og informanten skaber sammen. I artiklen har jeg fokuseret på den rolle *tilliden* mellem parterne spiller for om interviewet bliver godt eller dårligt.

Forklaring på udskriftssymboler

:	Forlængelse af lyden foran
-	Ordet afbrydes inden det er udtalt færdigt
°	Udtalt meget lavt
!	Ordet udtales med emfase
—	Stavelsen udtales med emfase
?	Spørgsmålsintonation
<	Overlap begynder
>	Overlap slutter
#	Pause (uden angivelse af længde)
(x.x)	Pause (længden angivet i sekunder; fx 0.8 = 0,8 sekund)
[abc]	Kommentar til hvad der kan høres
hh	Hørbar ind- eller udånding
ha	Latter
xxx	Ord eller lyde som ikke kan høres eller forstås og derfor ikke kan udskrives

Hvis man vil læse mere ...

– om undersøgelsen

Sørensen, Randi Skovbjerg. 2014. *Turning the spotlight: Looking at the interviewers. A dialogical approach to interaction analysis of two interviewers' sociolinguistic interviews with a personality psychological perspective on the interviewers*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.

– om samtaleanalyse

Nielsen, Mie Femø & Søren Beck Nielsen. 2005. *Samtaleanalyse*. Forlaget Samfundslitteratur.

Randi Skovbjerg Sørensen, adjunkt, ph.d., University College Sjælland.
Tilknyttet Sprogforandringscentret som hhv. studentermedhjælp 2007–2010, videnskabelig assistent 2010–2011, ph.d.-stipendiat 2011–2014, postdoc 14.4. 2014 – 1.5. 2015.
E-mail: raso@ucsj.dk